

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

137

Vragen van het lid **Jasper van Dijk** (SP) aan de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Minister van Financiën over *sociale minima die er op achteruit gaan en dat veel meer Nederlanders in armoede leven dan we denken* (ingezonden 1 september 2017).

Antwoord van Staatssecretaris **Klijnsma** (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), mede namens de Minister van Financiën (ontvangen 9 oktober 2017).

Vraag 1

Kent u het bericht in De Correspondent «Er leven veel meer Nederlanders in armoede dan we denken»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Wat gaat u doen om de mensen met schulden en adreslozen die in armoede leven, maar onzichtbaar zijn in de cijfers, door het Centraal Plan Bureau (SCP) en Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) bij de armoedecijfers in beeld te laten brengen?

Antwoord 2

Het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Sociaal Cultureel Planbureau brengen beide regelmatig rapportages over armoede uit. Deze rapportages zijn van waarde omdat ze inzicht geven in de groep die aan de onderkant van de inkomensverdeling zit. Niet alles is echter in cijfers te vangen; de huidige meetmethoden en onderliggende datasets laten niet toe dakloze «huishoudens» mee te nemen wanneer deze niet bij een gemeente staan ingeschreven. Schulden worden meegenomen als negatieve vermogensinkomsten, zoals rentelasten van een lening. Betalingsachterstanden of terugbetalingen voor bijvoorbeeld te veel ontvangen toeslagen worden echter niet meegenomen. Ook andere relevante data voor het volledige «armoedeplaatje» zijn niet meegenomen, zoals aanvullende inkomensondersteuning vanuit de gemeente.

¹ <https://decorrespondent.nl/7199/er-leven-veel-meer-nederlanders-in-armoede-dan-we-denken/433101191501-c454030c>

Het is bij de overheid bekend dat niet alle groepen, zoals adreslozen en mensen met schulden, volledig meegeteld worden in de data die het CBS en het SCP verzamelen. Beide bureaus zijn volledig onafhankelijk en bepalen hun eigen werkprogramma en methodes. Wel wordt er door SZW regelmatig overleg gevoerd met zowel CBS als SCP om ontwikkelingen en kennisbehoeften te bespreken met als doel de datasets zo volledig mogelijk te maken. Daarom wordt er door de overheid – al dan niet via deze partijen – regelmatig aanvullend (kwalitatief) onderzoek gedaan naar specifieke kwetsbare groepen. «Huishoudens in de rode cijfers» is daar een voorbeeld van.

Vraag 3

Hoeveel procent van de mensen die schulden hebben (naar schatting 1–1,5 miljoen) leeft onder de armoedegrens? Wat gaat u doen om deze mensen in beeld te brengen?

Antwoord 3

Deze groep is in beeld gebracht door onderzoeksbureau Panteia in het rapport «Huishoudens in Rode cijfers». Dit rapport geeft een beeld van de inkomenspositie van de huishoudens met problematische schulden (circa 540.000 huishoudens). Hiervan heeft 11% een netto maandinkomen tot 1.000 euro en 49% een netto maandinkomen tussen de 1.000 tot 2.000 euro. 40% heeft een netto maandinkomen dat hoger ligt dan 2.000 euro.²

Vraag 4

Hoeveel mensen moeten rondkomen van de «beslagvrije voet»?

Antwoord 4

Op deze vraag is niet eenvoudig een antwoord te geven. Er zijn geen gegevens beschikbaar waaruit blijkt hoeveel mensen gedurende een zekere periode van de beslagvrije voet moeten leven. Op basis van beschikbare cijfers van gerechtsdeurwaarders en van de Belastingdienst, de voornaamste beslagleggende partijen, kan wel een indicatie worden gegeven van het aantal situaties waarin de beslagvrije voet een rol speelt. Zo schat de KBvG dat haar leden jaarlijks circa 400.000 keer loonbeslag leggen en maakt de Belastingdienst daarnaast circa 150.000 keer per jaar gebruik van haar bevoegdheid tot het doen van een loonvordering op basis van artikel 19 Invorderingswet 1990 (IW 1990). Deze aantallen kunnen echter niet eenvoudig bij elkaar worden opgeteld, omdat hierin ook samenloop situaties van meerdere beslagen tegelijkertijd en elkaar opvolgende korte beslagen zijn verwerkt.

Ook het onderzoek naar de groep personen die te maken hebben met derdenbeslag³ dat het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van de beleidsvorming rond de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet heeft laten uitvoeren, heeft daar geen goed antwoord op kunnen geven. Het onderzoeksbureau kwam uiteindelijk tot een indicatieve schatting van in ieder geval 275.000 personen die met een (vorm van) beslag en dus van de beslagvrije voet moeten rondkomen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat het onderzoek ook liet zien dat in circa een derde van alle gevallen het beslag korter duurt dan een half jaar, waardoor de betrokkene een relatief korte periode vanuit de beslagvrije voet in zijn levensonderhoud moet voorzien.

Vraag 5

Zijn daklozen meegeteld bij de armoedecijfers van het SCP?

Antwoord 5

De armoedecijfers van het SCP zijn deels gebaseerd op het Inkomenspanelonderzoek van het CBS (IPO). Voor het IPO trekt het CBS een steekproef uit de populatie van alle personen die in de Basisregistratie Personen (BRP) zijn ingeschreven. Dak- en thuislozen die niet staan ingeschreven, worden niet meegeteld. Voor zover dak- en thuislozen bij een gemeente staan ingeschreven (via bijvoorbeeld Leger des Heils adressen, sociale dienstadressen of gemeentehuis), worden ze in principe meegeteld in de armoedecijfers van het

² Panteia, Huishoudens in Rode Cijfers 2015. P.110.

³ Profielschets beslagenen, februari 2016, p. 11.

SCP. Daarbij dient wel te worden opgemerkt dat huishoudens waarvoor het inkomen niet wordt waargenomen, buiten publicaties blijven. Het is daardoor mogelijk dat ook ingeschreven dak- en thuislozen uiteindelijk niet of slechts in beperkte mate tot de doelpopulatie behoren.

Vraag 6

Hoe verklaart u het hoge aantal van 500.000 Nederlanders in de categorie «vertrokken onbekend waarheen» en de grote stijging van dit aantal de afgelopen periode?

Antwoord 6

Uit navraag bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) blijkt dat het aantal «vertrokken onbekend waarheen» al een aantal jaren stabiel toeneemt met ongeveer 25.000 per jaar. De stijging van het aantal «vertrokken onbekend waarheen» is eerder geconstateerd en gecommuniceerd⁴ naar aanleiding van onderzoek door het CBS. De verklaring hiervoor is, dat het hier gaat om een vast deel van de jaarlijkse stroom emigranten dat niet bij de Basisregistratie Personen (BRP) opgeeft dat zij Nederland verlaten. Die jaarlijkse stijging heeft geen direct verband met mensen die zich «zoek» zouden maken in Nederland. Afgerond staan volgens de laatste telling 500.000 personen geregistreerd als «vertrokken onbekend waarheen» in de Basisregistratie Personen.

Vraag 7

Bent u bereid een regeling met meldpunt voor deze groep mensen in het leven te roepen, waarbij zij worden geholpen met hun schulden en met een nieuwe start?

Antwoord 7

Indien iemand voor schuldhulpverlening in aanmerking wil komen kan hij zich wenden tot de gemeente. Voor zover hij niet beschikt over een woonadres, kan hij zich dan registreren op een door de gemeente voor deze gevallen beschikbaar te stellen postadres. Het meldpunt waar u naar vraagt bestaat dus al.

Vraag 8

Wat gaat u doen om naast inkomen ook bezit (negatief dan wel positief) in beeld te laten brengen door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) om zo een accurater inzicht te krijgen in de armoede in Nederland en in de verdeling van bezit?

Antwoord 8

De huidige armoedestatistiek is op basis van het inkomen. Bezit wordt meegenomen wanneer hier inkomen uit verondersteld kan worden, zoals rendement (positief inkomen) of rentelasten (negatief inkomen). Het CBS rapporteert hier al uitvoerig over, bijvoorbeeld in armoedepublicaties zoals «Armoede en Sociale Uitsluiting 2015». Uit deze publicatie blijkt onder andere dat een op de vijf huishoudens met een laag inkomen een vermogen heeft van meer dan € 50.000.⁵

Vraag 9

Wanneer komt er een nieuwe update van «Armoede in kaart» van het SCP? Onderschrijft u dat jaarlijkse verstrekking van armoedecijfers wenselijk is?

Antwoord 9

Het SCP heeft het voornemen elk jaar een nieuwe versie van de online publicatie Armoede in Kaart uit te brengen. In 2017 komt er eenmalig geen nieuwe editie uit door de revisie van de inkomensstatistiek van het CBS en de herijking en revisie van de armoedegrenzen van het SCP. Het SCP richt er op de volgende update van Armoede in Kaart in 2018 te publiceren. Het CBS zal naar verwachting in december 2017 wel een rapport publiceren over armoede en sociale uitsluiting.

⁴ Kamerstuk 27 859, nr. 65

⁵ CBS, *Armoede en Sociale Uitsluiting 2015*, P. 116–118.

Vraag 10

Wat wordt er gedaan om de slechte financiële positie van chronisch zieken en gehandicapten mee te nemen in de armoede-statistieken?

Antwoord 10

Chronisch zieken en gehandicapten worden meegenomen in de huidige armoedestatistiek van het SCP en het CBS op basis van de gebruikelijke grenzen.

Vraag 11

Weet u dat het SCP een basisbehoeftebudget en een niet-veel-maar-toereikendbudget gebruikt uit 2008 dat geïndexeerd is en dat het CBS de bijstandsuitkering uit 1979 neemt, gecorrigeerd voor prijsstijgingen, als armoedegrens? Voldoen deze oude definities nog wel? Wordt er bijvoorbeeld rekening gehouden met gestegen zorgkosten en eigen risico?

Antwoord 11

Het SCP maakt gebruik van twee armoedefinities. Het basisbehoeftecriterium en het niet-veel-maar-toereikendcriterium. Het basisbehoeftecriterium wordt bepaald aan de hand van een minimumvoorbeeldbegroting waarin posten zijn opgenomen als huur, zorgkosten, voeding en persoonlijke verzorging. Dit basisbehoeftecriterium wordt vervolgens uitgebreid met posten voor sociale participatie om tot het niet-veel-maar-toereikendcriterium te komen. Het SCP is momenteel, op basis van informatie van het Nibud, bezig de voorbeeldbegrotingen bij te werken.

Het CBS maakt gebruik van een lage inkomensgrens die gelijk is aan de hoogte van een bijstandsuitkering uit 1979, toen deze historisch gezien het hoogst was, gecorrigeerd voor inflatie. Deze grens geeft volgens het CBS aan of een huishouden risico heeft op armoede. Omdat deze grens alleen gecorrigeerd wordt voor inflatie geeft dit inzicht in de ontwikkeling van de groep huishoudens met een laag inkomen over een langere tijd.

De zorgpremie en het eigen risico worden bij het CBS meegenomen als negatief onderdeel van het inkomen. Het SCP neemt de zorgpremie als negatief onderdeel van het inkomen en neemt het eigen risico als onderdeel mee in de post «Niet-vergoede ziektekosten» in de referentiebudgetten.⁶

Vraag 12

Bent u bereid het SCP en het CBS te vragen het basisbehoeftebudget en het niet-veel-maar-toereikendbudget te updaten en hierbij onder meer gebruik te maken van het onderzoek van het Nibud en de gemeente Utrecht?⁷

Antwoord 12

De SCP-armoedegrens wordt vastgesteld met behulp van de gegeneraliseerde budgetbenadering. Hierbij wordt eerst aan de hand van twee minimum referentiebudgetten in een gegeven startjaar de initiële armoedegrens bepaald. De minimum budgetten zijn afkomstig van het Nibud. Het startjaar voor de huidige SCP armoedegrens is 2008. In de jaren na 2008 is de grens geüpdatet met behulp van een theoretisch onderbouwde, jaarlijkse indexering, die ervoor zorgt dat de ontwikkeling van de armoedegrens gekoppeld is aan de ontwikkeling van de mediane basisbestedingen. In 2017 vindt een herijking plaats en wordt een nieuwe, initiële armoedegrens voor 2017 vastgesteld, op basis van Nibud minimum referentiebudgetten (ook uit 2017). Het SCP werkt al lange tijd samen met het Nibud. In 2009 werd gezamenlijk een focusgroepenonderzoek naar armoede en vereiste budgetten uitgevoerd en meer recent hebben SCP en Nibud gezamenlijk meegewerkt aan de ontwikkeling van Europese referentiebudgetten voor armoede. Daarnaast zit er al jaren een SCP-collega in de Raad van Advies van het Nibud. Het onderzoek van de gemeente Utrecht is het SCP bekend.

⁶ http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016/waar_ligt_de_armoedegrens/

⁷ https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zorg-en-onderwijs/informatie-voor-zorgprofessionals/MER_Utrecht_2016.pdf

Vraag 13

Hebt u vernomen dat et oplossen van de armoede door middel van het aanvullen van inkomstekorten nu door het SCP wordt beraamd op 2,2 miljard? Hoeveel zou dit bedragen als de definitie van armoede wordt verbreed met mensen met schulden en adreslozen? Wilt u laten uitzoeken hoeveel dit is als basisbehoeftebudget en als niet-veel-maar-toereikendbudget?

Antwoord 13

Het SCP heeft een bedrag van 2,2 miljard euro opgenomen in de publicatie «Armoede in Kaart» om het inkomen van huishoudens onder de niet-veel-maar-toereikendgrens aan te vullen. Het SCP geeft aan dat het aanvullen van dit inkomstekort de oorzaken van armoede niet weg zal nemen. Momenteel is het voor het SCP niet mogelijk de groep te verbreden met adreslozen of huishoudens met schulden die niet al vermeld zijn als negatieve vermogensinkomsten.

Vraag 14

Hoe verklaart u dat de sociale minima er toch op achteruit blijken te gaan?⁸

Antwoord 14

Zonder aanvullende maatregelen zouden uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden er volgend jaar in koopkracht op achteruit gaan. Bovendien zou de koopkrachtontwikkeling van huishoudens met de laagste inkomens fors achterblijven bij huishoudens met hoge inkomens. Het Kabinet heeft daarom maatregelen genomen om de koopkracht voor deze groepen te repareren. Het kabinet trekt hiervoor € 450 miljoen uit. Zo wordt de beoogde afbouw van de dubbele heffingskorting in de bijstand gehalveerd. Daarnaast worden het kindgebonden budget en de zorgtoeslag verhoogd. Ouderen profiteren van een hogere ouderenkorting. Door deze maatregelen gaan uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden er volgend jaar in doorsnee juist op vooruit.

Vraag 15

Zijn de eigen koopkrachtberekeningen van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waaruit blijkt dat alle uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden met een beperkt aanvullend pensioen er volgend jaar in hun besteedbaar inkomen op achteruit gaan, naar de Kamer gestuurd? Zo nee, wilt u dit alsnog doen?

Antwoord 15

Uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden gaan er mede dankzij het koopkrachtpakket van het kabinet volgend jaar juist in ruime meerderheid op vooruit. De meest recente koopkrachtcijfers zijn bij de publicatie van de begroting van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB op Prinsjesdag naar de kamer gestuurd.

Vraag 16

Hoe verklaart u dat de ramingen van het CPB er naast zaten?

Antwoord 16

De ramingen van het CPB zaten er niet naast. Het CPB laat – zoals te doen gebruikelijk – een tabel met mediane koopkrachteffecten zien. Hierin zijn de koopkrachteffecten van een steekproef van 90.000 huishoudens opgenomen. Het mediane koopkrachteffect wil zeggen dat de helft van alle huishoudens een lagere koopkrachtmutatie ondervindt, en de andere helft van de huishoudens een hogere koopkrachtmutatie. Het Ministerie van SZW hanteert bovendien hetzelfde model en dezelfde methodiek als het CPB.

Vraag 17

Kunt u de verschillen in rekenmethode van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het CPB verklaren?

⁸ <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/08/21/sociale-minima-gaan-er-toch-op-achteruit-a1570583/amp>

Antwoord 17

De rekenmethode van het CPB en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zijn identiek. Er kunnen beperkte verschillen ontstaan doordat het CPB in de koopkrachtcijfers gebruik maakt van een door het CPB geraamde zorgpremie en het Ministerie van SZW gebruik maakt van een door het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport geraamde zorgpremie. Deze raming valt in 2018 € 17 per jaar hoger uit dan de raming van het CPB.

Vraag 18

Welke maatregelen gaat u nemen om te zorgen dat de sociale minima er niet op achteruit gaan, maar op vooruit?

Antwoord 18

Zie antwoord 14. In de begroting van SZW vindt u een uitgebreide toelichting op de koopkrachtontwikkeling voor 2018.